

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 07.05.2018

Kabul Tarihi: 29.05.2018

Sayfa:189-202

ISSN: 2147-8872

ANTAKYA’NIN HAÇLILARCA İŞGALİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Mevlüt Poyraz**

ÖZET

Bu çalışma; Antakya şehrinin Haçlılarca işgalini ve bu süreçte yaşananları konu edinmektedir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içinde olup, Güney Anadolu’ya uzanan çöküntüde Asi nehri kıyısında yer alan ve Makedonya kralı III. Kral Antihus (Antigus) tarafından kurulmuş olan Antakya şehri, Selevki devletine (M.Ö. 300-64) başkentlik yapmıştır. Şehir, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve kısmen de Pers İmparatorluğunun hâkimiyeti altında kalmıştır. Bizans hâkimiyeti altındayken Müslümanların II. Halifesi Hz. Ömer döneminde cizye şartıyla Müslümanların hâkimiyetine giren Antakya, Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas’ın (963-969) döneminden itibaren bir asırdan fazla tekrar Bizans İmparatorluğunun hâkimiyetinde kalmıştır. 1084 yılında Anadolu Selçuklularının hâkimiyetine geçen bu şehir de, diğer bazı Ortadoğu şehirleri gibi; dini, siyasi, sosyal ve iktisadi bir takım sebeplerle 1096 yılında Papalığın başkanlığında harekete geçen Avrupa’daki halkların ve devletlerinin oluşturduğu haçlı ordularının kuşatmasına maruz kalmış ve 1098 yılında da Haçlıların eline geçmiştir. Antakya valisinin yardımına gelen müttefik Müslüman ordusu, şehri ele geçirip birçok zulümler işleyen Haçlıları kuşatmış ancak ordu komutanlarının anlaşmazlıklarından dolayı haçlı ordusu karşısında yenilgiye uğrayıp geri çekilmiştir. Antakya’nın işgali, Ortadoğu tarihi için yeni bir dönüm noktası olmuş ve Haçlıların burada kurdukları Antakya Haçlı Prinkepsliği 1268 yılına kadar devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Bizans, Haçlılar, İşgal, Selçuklular.

*Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-8832-248X, mevlutpoyraz@artvin.edu.tr

**"Antakya'nın Haçlılarca İşgali Üzerine Bir Değerlendirme" adlı bu çalışma; 29 Eylül 2017-01 Ekim 2017 tarihinde ECLSS'nin Antalya'da düzenlediği sempozyumda sunulan özet bildirinin ana metnidir.

AN EVALUATION ON OCCUPATION OF ANTAKYA BY CRUSADERS

Abstract

This work aims to discuss the invasion of Antakya by Crusaders and what happened there in this process. The city of Antakya is in the border of Turkey Republic today. The city of Antakya where located in the bank of Asi River in south Anatolian geographically was founded by Macedonian King Third Antigus and Seleucid State used it as Capital during B.C. 300-64. In history, Antakya was prevailed by The Roman and The Byzantine and sometimes the Persian Empires. This city when under the Byzantine Ruling abandoned to the Muslims on condition of paying the tribute in the ruling of second caliph Omar. But after that it was remained for more than a century from period of Nikephoros Phokas (963-969). Antakya which conquered by the Anatolian Seljuks in 1084, like other cities in this region, captured by the Crusaders consisted of states and the peoples who guided economically, religiously, politically and socially reasons by the Pope in Europe. The muslim armies who came for helping to their allies on besieging of The Brutal Crusaders in Antakya was defeated and they abandoned this city due to the disputes among their commanders. So, the invasion of Antakya was a new term at this time in this region and the crusader principality was established by the Crusaders continued until 1268.

Keywords: Antakya, Byzantine, Crusaders, occupation, Seljuks.

Giriş

Coğrafi olarak Güney Anadolu'ya uzanan çöküntüde Âsi nehri kıyısında ve denizden 440 m. yükseklikte olup Habîbü'n-neccâr dağının eteklerinde bulunan Antakya (Antiochia),¹ ünlü coğrafya bilgini Hamevi'nin naklettiği rivayetlere göre; ilk defa Makedonya kralı İskender'den sonra gelen III. Kral) tarafından kurulmuş² ve M.Ö. 300 yılında da Seleukus I.³ tarafından da imarı tamamlanmıştır.⁴ Ölümü sonrası halefleri tarafından Selevki Devleti'nin⁵ (Seleukoslar) başşehri haline getirilmiştir.⁶ IV. Antiochos'un ölümünden sonra sarsıntı

¹ Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/228.

² Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdillâh Yâkût (ö. 626/1229), Mu'cemü'l-Büldân, (Tahkik: Ferdinand Wüstenfeld), I-V, I/266, Beyrut 1977; Hamevi, Antakya isminin, oranın ilk kurucusu ve ilk iskan edeni olarak Hz. Nuh (a. s.) oğlu Sam'ın torunu Rum'un kızı Antakiya'dan alındığına dair bir rivayeti daha nakleder. Bkz. Hamevi, I/266.

³ I. Seleukus: Antakya şehrini kuran ve ismini veren kişidir. İskender'in ölümünden sonra imparatorluğu paylaşan komutanlarından I. Seleukos rakibi olan ve payına Frigya ile Anadolu düşen İskender'in diğer kumandanlarından Antigonos'u yendikten sonra, onun Samandağı'nda kurduğu şehirle Amik gölü güneyinde inşa edip kendi adını verdiği şehri yıkıp yerlerine Samandağı'nda Selucia Pieria ile babası Antiochos adına Antiochia'yı kurdu. Bkz. Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/228.

⁴ Hamevi, Mu'cemü'l-Büldân, I/266; Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

⁵ Selevki Devleti (Seleukos İmparatorluğu):, Makedonya İmparatorluğu parçalandıktan sonra ortaya çıkan dört Helenistik imparatorluktan biridir. Başkentleri önce Seleukia, sonraları ise Antakya'ydı. Doğu Akdeniz'de, Irak'ta, İran'da, Türkmenistan'da, Pamir'de ve Hindistan'ın batısında bulunan topraklarda (bugün Pakistan) egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Toprakları Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilinceye kadar Doğu Akdeniz'in hâkimiydiler. http://www.wikiwand.com/tr/Seleukos_İmparatorluğu (07/05/2017)

⁶ Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/228.

geçiren Selevki Devleti, M.Ö. 69 yılından itibaren Roma'nın egemenliği altında uydu devlet olarak varlığını sürdürmüş ancak M.Ö. 64 yılında şehre giren Pompeius,⁷ Selevki Devleti'ne son verip doğrudan Roma'ya bağlamıştır. M.Ö. 40-39 yıllarında Antakya kısa bir müddet Partlar'ın⁸ hâkimiyeti altına giren Antakya tekrar Roma hâkimiyeti altında varlığını sürdürmüştür. I. Sapur zamanında 256-260 yıllarında Sâsânîler tarafından zapt edilen şehir,⁹ daha sonra Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiş, bölgedeki Bizans-Sasani mücadelelerinde Bizans'a üs vazifesi görmüştür. Antakya, 540 yılında Sasani hükümdarı Nuşirevan'ın zaptıyla yüzleşmiş, 611-628 yılları arasında da Sasanilerin hâkimiyeti altında kalmıştır.¹⁰

Sasanilerin şehri boşaltmasından sonra yeniden Bizans hâkimiyetine giren Antakya, Yermük Savaşı'nın (636) ardından Ebû Ubeyde b. Cerrâh idaresindeki İslâm kuvvetleri tarafından kuşatılmış cizye ödemeleri şartıyla İslam devletinin hâkimiyeti altına girmiştir (638).¹¹ Muâviye b. Ebi Süfyan ve Velîd b. Abdülmelik dönemlerinde buraya nüfus nakli yapıldıktan sonra İslâm hâkimiyetinde bir serhat şehri haline getirilmiştir.¹² Abbasi halifesi Me'mûn ve Mu'tasım zamanlarında Türk idarecilerin gönderildiği şehir, 877'de Ahmed b. Tolun'un¹³ ardından İhşîdîler'in¹⁴ hâkimiyetine girmiştir. 944 yılında Hamdânoğulları'ndan¹⁵ Ebü'l-Âli Hasan (Seyfûddeve)'in hâkimiyeti altına giren Antakya, Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas'ın (963-969) Suriye'ye açtığı sefer sonucu 968 yılından 1084 yılına kadar bir asırdan fazla Bizans hâkimiyetinde kalmıştır.¹⁶

1075 yılından itibaren Selçukluların akınlarının hedefi haline gelen şehir, 1084'te Anadolu Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın (1077-1086) hâkimiyeti altına girmiştir.¹⁷ Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah (1072-1092)

⁷Pompeius: (MÖ 106-48) Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde etkin rol oynayan askeri ve politik lider. http://www.wikiwand.com/tr/Gnaeus_Pompeius_Magnus (07/05/2017)

⁸Partlar: (Part Krallığı, Part İmparatorluğu M.Ö. 238-M.S.228) Günümüz İran'ının kuzeydoğusunda yer alan bir medeniyetti. İran'ın tamamı, modern ülkelerden Ermenistan, Irak, Gürcistan, Türkiye'nin doğusu, Suriye'nin doğusu, Türkmenistan, Afganistan, Azerbaycan, Tacikistan, Pakistan, Kuveyt, ayrıca Suudi Arabistan'ın, Bahreyn'in, Katar'ın ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin İran Körfezi'ndeki kıyılarını kapsıyordu. <https://www.frmartuklu.org/konu/partlar-arsaklilar-Medeniyeti..31182/> (07/05/2017)

⁹Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

¹⁰Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/229.

¹¹Belâzûri, 197; Hamevi, Mu'cemü'l-Büldan, I/278; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230; Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

¹²Belâzûri, 165,188, 211,545; Hamevi, Mu'cemü'l-Büldan, I/279; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230; Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

¹³Ahmed b. Tolun (ö. 270/884): Mısır ve Suriye'de hüküm süren bir Türk-İslâm hânedan (868-905) devletinin kurucusu. Bkz. Özkuyumcu, Nadir, "Tolunoğulları", DİA, XLI/233-236.

¹⁴İhşîdîler: Muhammed b. Tuğç tarafından kurulmuş, Mısır, Suriye ve Filistin'de 935-969 yılları arasında hüküm süren bir Türk hânedanı devletidir. Bkz. Ağırakça, Ahmed, "İhşîdiler", DİA, XXI/551.

¹⁵Hamdanoğulları (Hamdâniler):Hamdân b. Hamdûn tarafından kurulmuş, 905-1004 yılları arasında Musul ve çevresiyle Kuzey Suriye'de hüküm süren bir Arap hânedanı devletidir. Bkz. Karaarslan, Nasuhi Ünal, "Hamdâniler", DİA, XV/446.

¹⁶Hamevi, Mu'cemü'l-Büldan, I/279; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230; Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

¹⁷İbnü'l-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 10/128-129; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230; Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456.

buraya Yağısıyan'ı¹⁸ tayin etti (1087).¹⁹ Haçlı orduları 1097'de şehir önlerine geldiklerinde Yağısıyan, Antakya emîri bulunuyordu.²⁰

A-I. Haçlı Seferi

Beylikler arasındaki hâkimiyet mücadelesi nedeniyle ortaya çıkan Anadolu ve Suriye bölgesindeki siyasi istikrarsızlığı gören, dolayısıyla Kudüs krallığının kurulmasının zamanının geldiğine inanan güçler;²¹ Müslümanların Hıristiyan hacılara eziyet ettiği, Kudüs kıyamet kilisesini tahrip ettikleri²² gibi iddialarını ileri sürmüşlerdir. Aynı güçler, Bizans İmparatoru Alexius Comnenus'un Selçuklulara karşı Papa'dan yardım talebini,²³ Avrupa'daki siyasi, sosyal ve ekonomik buhranlardan çıkış için bir fırsatmış gibi göstererek²⁴ Papalığı harekete geçirmeyi başarmışlardır.

Papa II. Urbanus (1088-1099), halkın dini duygularını harekete geçirmek için yaptığı propagandayla Haçlı Seferi'ne katılacakların günahlarının affedileceğini ve ahirette onlara büyük mükâfatlar verileceğini vaat etti. Bu dini vaatlerini, Clermont Konsili (18-28 Kasım 1095) sırasında 27 Kasım Salı günü açık hava toplantısında dile getirip çağrıda bulunan Papa, "*Kutsal toprakları kurtarmak*" sloganı altında halkı harekete geçirmeyi başarmıştı.²⁵ Bu çağrı sonucu, birçok Avrupa devletinin katılımları sonucu, belli aralıklarla teşekkül ettirilen büyük orduların, Anadolu üzerinden Suriye ve Kudüs üzerine yani Müslümanların hâkimiyetleri altındaki bölgelere yönelmesiyle I. Haçlı Seferi başlamış oldu.²⁶

İlk hareket, 1096 yılında Keşiş Pierre l'Ermite'in idaresindeki köylüler ve maceraperestlerden oluşan düzensiz Haçlı güruhunun önlerine çıkan her bir yerleşim yerini yağma, talan ve tahripleriyle başlamıştı.²⁷ İstanbul'a kadar gelen ancak İmparator tarafından olabildiğince hızlı bir biçimde boğazdan karşıya geçirilen²⁸ bu vahşi kitle,²⁹ Konya Selçuklu Sultanı Kılıçaslan (1092-1107)'ın hâkimiyeti altındaki İznik ve çevresindeki Türkler tarafından mağlup edilmişti (21 Ekim 1096).³⁰

Daha sonra Haçlılar komutanlarına itaat eden düzenli bir orduyla geldiler ve

¹⁸Yağısıyan: Yağısıyan b. Muhammed b. Alp (d. ?- ö.491/1098), ilk defa Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın devrinde temayüz etmiş önde gelen komutanlarından biridir. Bkz. Altan, Ebru, "Yağısıyan", DİA, XLIII/177-179.

¹⁹Strf.ck., "Antakya", İA (MEB), I/456; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230.

²⁰Hamevi, Mu'cemü'l-Büldan, I/279; İbnü'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Tarîh, IX/9; Sahillioğlu, Halil, "Antakya", DİA, III/230.

²¹Christopher Knight, Alan Butler, Hz. Süleyman'ın Güç Simsarıları, (Çev. Zeynep Esin), İstanbul 2010, 108-116.

²²Hitti, Ph. K., *İslam Tarihi*, (Çev. Salih TUĞ), İstanbul 2011, s.870-871

²³Runciman, I/91; Cheynet, Jean -Claude, Bizans Tarihi (Çev: İsmail Yerguz), Ankara 2008, s.94

²⁴Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s.1.

²⁵Runciman, I/90; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 1-5; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi-Selçuklular Dönemi*, Ankara 2014, s.10.

²⁶Hasan, V/293-296.

²⁷Ostrogorsky, 335.

²⁸Cheyne, 95.

²⁹Runciman, I/130.

³⁰Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm (1192-1262), İbnü'l-Adîm, Kemâlüddîn, (1192-1262), *Zübdetü'l-HalebminTârîhiHaleb'de Selçuklular (H.447-552/1055-1127)*, (Seçme, Tercüme ve değerlendirme: Ali Sevim), Ankara 2014, s.84-85; Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*(Notlar: H. A. R. GIBB'innotlarıyla=Türkçeye Çev.: Vedii İlmen), İstanbul 2005, s.10; Ostrogorsky, 335; Faruk Sümer, "Selçuklular", DİA, XXXVI/380; Ali Sevim, Haçlı topluluğunu yok eden ve kalanlarının ise kaçmasını sağlayanın kişinin I. Kılıçaslan'ın talimatıyla kardeşi Davud Kulan Arslan olduğunu kaydetmiştir. (Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, 11.)

İmparatorla; Antakya'nın kendisine teslim edilmesi şartını kabul ettikleri antlaşmadan sonra boğazdan Anadolu'ya geçtiler.³¹ Yaklaşık 400 000'i bulan savaşçıyla geçen Haçlıların bu düzenli ordusu, Haziran 1098'de İznik'i aldıktan sonra -Selçuklu Sultanı I. Kılıçaslan, Haçlıların bu seferinde Malatya kuşatmasında idi-³² Eskişehir üzerinden yürüyüşlerine devam ettiler.³³ İznik'in kaybına müdahale edemeyen Sultan I. Kılıçaslan, Haçlı tehlikesine karşı ittifak kurduğu Türk beyleriyle birlikte Eskişehir civarında haçlı ordusuyla savaştı.³⁴ 1 Temmuz 1097 tarihinde cereyan eden bu savaşta Haçlılara büyük zayıf verdirmesine rağmen mağlup olan Sultan I. Kılıçaslan,³⁵ Konya'ya çekilip burayı başkent yaptı.³⁶

Haçlılar, Anadolu'daki galibiyetleri sonrası Toros dağlarını aşıp tam güneye yönelecekleri sırada,³⁷ komutanları arasındaki anlaşmazlık sonucu iki kısma ayrıldılar.³⁸ Ordunun bir kısmı Baudouin'in idaresinde Urfa şehrine yönelmiş,³⁹ Bohemond komutasındaki sayıları yirmi binden az olan ve güneye yönelen ordunun ana bölümü ise, 21 Ekim 1097 tarihinde Antakya şehrinin sınırına varmıştı.⁴⁰

B- Antakya'nın Haçlılarca Kuşatılması ve Vali Yağısyan'ın Yardım Talebi

Haçlıların Balanâya yaklaştıkları haberini alan Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından vali tayin edilmiş Antakya emiri Yağısyan, Emir Sökmân b. Artuk ve Emir Karaböke'yle birlikte Antakya'ya süratle vardı.⁴¹ Emir Yağısyan, oğullarını hem Sultan Berkyaruk'a⁴² hem de civardaki Türkmen ve Arap emirlerine yardım talebiyle gönderip⁴³ Antakya'yı tahkim etmeye başladı. Antakya valisi savunma için gerekli hazırlıkları yaparken Haçlılar, 17 Eylül 1097 tarihinde Antakya civarına saldırmaya başladılar. Haçlı kuvvetlerinin bir kısım bu arada Bâra'da Dimaşk'tan gelen Müslüman kuvvetlerle çarpıştıktan sonra Antakya'ya yöneldiler. Daha sonra Antakya'daki Müslüman kuvvetlerin haçlılar üzerine ani saldırıları yüzünden Antakya şehri ile aralarına hendekler kazdılar.⁴⁴ İbnü'l-Esir ise, Antakya emiri Yağısyan'ın haçlıların gelişini haber aldıktan sonra şehirdeki Müslümanları ve Hristiyanları ayrı ayrı

³¹İbnü'l-Esîr, el-Kâmil Fi't-Tarih, IX/14; Cheynet, 94; Ostrogorsky, 336; Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, 11-12.

³²Erer, 39-40; Runciman, I/126; Mateos'a göre ordu sayısı 600.000 kişiden oluşmaktaydı (Mateos, 190); Azîmî, ordu sayısının 300.000 olarak vermektedir. (Azîmî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali (H.483/1090-91—571/1175?), *Azîmî Tarihi-Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler* (H.430-538/1038-1144), (Çev: Ali Sevim), Ankara 2006, s.36; Runciman, kuvvet sayıları hakkında ortaçağdaki tahminlerin her zaman çok abartılı olduğunu belirtmiş olup bu sefer sırasındaki haçlı ordusunun 60.000 ile 100.000 arasında olduğunu belirtmiştir (Runciman, I/130).; Haçlı ordularının sayı gücü ile ilgili değerlendirmeler için ayrıca bkz. Runciman, I/263-267.

³³Ostrogorsky, 336.

³⁴Runciman, I/141.

³⁵Urfalı Mateos ve Papaz Grigor, *Vekâyi-Nâme (952-1136) ve Grigor'un Zeyli (1136-1166)*, (Çev.:Hrant D. Andreasyan), TTK Basımevi (3. Baskı.), Ankara 2000, s. 190; Runciman, I/143; Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, 13.

³⁶İbnü'l-Esîr, IX/14; Cheynet, 95; Hitti, 873-874; Erer, 40; Özyayın, "Dânişmendliler", *DİA*, VIII/470.

³⁷Hitti, 873-874.

³⁸Hasan, V/298; Runciman, I/152.

³⁹Mateos, 194-195; I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 11; İbnü'l-Esîr, IX/43; Hitti, 873-874; Hasan, V/298; Ostrogorsky, 337; Sevim, *Anadolu'nun Fethi*,13.

⁴⁰I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 12; Runciman, I/168;Hitti, 874; Sevim, *Anadolu'nun Fethi*,13.

⁴¹Kalânîsî, 2.İbnü'l-Esîr, el-Kâmil Fi't-Tarih, IX/9.

⁴²Işın Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563; Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1989, s. 100.

⁴³İbnü'l-Adîm, 87; Runciman, I/165.

⁴⁴Kalânîsî, 2.

günlerde dışarı çıkarıp şehrin etrafına hendekler kazdığını ancak Antakya Hıristiyanlarının güvenlik endişesi taşıdıkları ileri sürerek Haçlıların safına geçtiğini kaydetmektedir.⁴⁵

Antakya'da bu durum cereyan ederken kendisinden yardım talep edilen Sultan Berkyaruk da Musul hâkimi Kürboğa'yı Yağısıyan'a yardım etmesi için görevlendirdi.⁴⁶ Bunun emir üzerine harekete geçen Kürboğa, Musul ve el-Cezîre kuvvetleriyle⁴⁷ yolu üzerindeki Haçlıların eline geçmiş olan Urfa şehrini kuşattı (10 Mart 1098). Haçlı Kontu Baudouin de Boulogne tarafından savunulan ve sağlam surlara sahip olan Urfa'yı, üç hafta boyunca muhasara edip ele geçiremeyince,⁴⁸ Suriye'ye hareket etti ve bir süre asker toplamak için Mercidabık'ta kaldı.⁴⁹ Burada, Halep kuvvetleri hariç Arâb'ıyla, Türk'üyle bütün Suriye askerleri Kürboğa komutasındaki orduya katıldı. Dımaşk meliki Dukak, Atabeğ Tuğtekin, Humus hâkimi Cenâhüdevle Hüseyin, Sincar hâkimi Arslantaş, Süleyman b. Artuk ve diğer büyük emirler Kürboğa'nın ordusuna iltihak ettiler.⁵⁰ Kürboğa, Müslümanlardan oluşturduğu bu büyük birleşik orduyla Haçlıların üzerine hareket etti.⁵¹ İbn Kalânîsi'ye göre, müttefik Müslüman ordusu sayılamayacak kadar çok,⁵² Ebû'l-Ferec'e göre, 100.000 kişiden oluşmaktaydı.⁵³ Demirkent'in, Anna Komnene'ye atıfta bulunarak, "*Sultanın Kürboğa'nın idaresinde tam teşkilâtli muazzam bir orduyu Antakya üzerine yolladığı*"⁵⁴ şeklinde naklettiği bilgiler de, Antakya yoluna koyulan bu ordunun büyüklüğü ve düzeni hakkında fikir vermektedir.

Diğer taraftan Antakya valisi Yağısıyan, yanındakileri sabırla mücadeleye teşvik ederken bir taraftan da yardıma çağırdığı Müslüman ordusunun yolunu gözetlemekteydi. Vali, sabır azığı ile ümit edip güvendiği yardımı beklerken, yardım kuvvetlerinin komutanı Kürboğa, yanındaki komutanların ve diğer emirlerin derhal Antakya'ya gitmek gerek teklifini kabul etmek yerine ihtirasının esiri olarak Urfa'ya yönelmiş⁵⁵ ve burada da bir başarı elde edememişti. Buna karşılık korunma ihtimali yüksek olan Antakya, yardım kuvvetlerinin

⁴⁵İbnü'l-Esîr, el-Kâmil Fi't-Tarîh, IX/14.

⁴⁶ Işın Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563; Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1989, s. 100.

⁴⁷ Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563; Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*, 101.

⁴⁸ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 12; Runciman, I/177; Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563; Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*, 101.

⁴⁹İbnü'l-Esîr, Kürboğa'nın haçlıların durumunu ve Antakya'yı işgal haberini duyunca asker toplayıp direk Suriye'ye yöneldiği kaydetmiş ve Urfa üzerine yürümesinden bahsetmemiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, el-Kâmil Fi't-Tarîh, IX/15.

⁵⁰Azîmî, 37; İbnü'l-Esîr, IX/15; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Tahkîk: Hasan Abdul-Mennân), I-II, Lübnan, 2004, I/1862; Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563. Azîmî, bu ordunun sayısını 400.000 olarak vermektedir. (Bkz. Azîmî, 37.)

⁵¹ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 12; İbn Kesîr, I/1862.

⁵²İbn Kalânîsi, Ebû'Ya'la Hamza İbn Esad et-Tamîmî (1073-1160), *Zeyl Târih-i Dımaşk (Şam Tarihine Zeyl-I.II. Haçlı Seferleri Dönemi)*, (Çev. Onur Özatağ), Şubat 2015, s.4.

⁵³Abû'l-Farac, Abû'l-Farac Tarihi, (çev. Ömer Rıza Doğrul) I-II, Ankara 1987, II/340; Mateos, Kürboğa'nın ordusunun 800.000 atlı 300.000 piyadeden oluştuğunu; Bohemond'un ordusunun ise 150.000 piyade ve 15.000 atlıdan oluştuğunu kaydetmiştir (Mateos, 196-197.) ki, bunun vakiya uygun olması mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte eserin başka bir yerinde Antakya'nın Haçlıların eline geçmesi olayından bahsederken, Bohemond ve Saint-Gilles'in 10.000 kişilik orduyla 100.000 kişilik Müslüman ordusunu yendiğini kaydetmiştir (Mateos, 191-192.) ki rakamlar arasında tutarsızlık bariz bir şekilde gözükmemektedir. Maalouf, bu ordunun 30.000 kişiden oluştuğunu kaydetmiştir. (Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri* (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1998, 51.)

⁵⁴ Demirkent, "Kürboğa", *DİA*, XXVI/562-563.

⁵⁵Maalouf, 52-53.

zamanında gelmemesinden dolayı, maddi ve manevi zafiyet taşıyan Haçlıların önünde biçare bırakılmış oluyordu. Gerçi Maalouf, Kürboğa'nın Urfa'ya yürüyüşünü, Urfa ile Antakya arasında sıkışıp kalmamak için yaptığını⁵⁶ ileri sürerek makul bir gerekçeye oturtmak istemiş ancak bunu stratejik olarak doğru kabul etmek mümkün değildir. Çünkü 3.000 kişilik Urfa'daki Haçlı kuvvetinin Antakya'ya giden Müslüman ordusunu kuşatmak için şehri terk etmesi makul gözükmemektedir. Arkadan kuşatılma endişesine karşı, ortalama 100.000 kişilik ordunun 10.000 kişisi tedbir amaçlı büyük ordunun arkasından emin adımlarla yürüyebilirdi.

I-Haçlıların Antakya'yı ele geçirmeleri

Urfa kuşatmasında üç hafta geçiren Kürboğa, ordusuyla buradan ayrıлып Antakya şehrine geldiğinde şehir; 9 ay boyunca açlık sıkıntısı ve çeşitli hastalıklarla karşılaşmasına rağmen ümitlerini kaybetmeyen haçlı ordusuyla⁵⁷ büyük bir sabırla savunma yapan Müslümanlar arasındaki uzun ve sert çatışmalara sahne olmuş ve sonunda Firuz adlı bir Ermeni'nin ihanetiyle 3 Haziran 1098 tarihinde Haçlıların eline geçmişti.

Haçlıların şehrin bir bölümüne girdiğini öğrenen Vali Yağsıyan birkaç muhafızıyla birlikte şehri terk etmiş ancak geride bıraktığı ailesi ve Müslümanların acısı onu derinden yaralamıştı. Bu acıya dayanamayan vali, atından baygın bir şekilde yere düşmüş, muhafızlara onun durumunu gördükten sonra bırakıp kaçmak zorunda kalmışlardı. Valinin yerde yattığını gören bir Ermeni, onun kafasını kesip Antakya'yı ele geçiren Haçlılara götürmüştür.⁵⁸ Şehre giren Haçlılar, burayı yağmalayıp şehirdeki erkek, kadın, çocuk demeden birçok Müslüman'ı da öldürdüler.⁵⁹ Şehirdeki yiyeceklerin de bitmesi üzerine on üç gün boyunca atlarının etini yediler.⁶⁰ Raşid Erer, bu olay sırasında sefere katılan Richard de Pelerin (Hacı Rişar)'ın yazdığı Chansond' Antioche (Antakya Destanı) destanından (Antakya Destanı, Brentano, 57-58) yaptığı şu alıntıda: "*Haydi, şurada ölmüş yatan Türkleri toplayınız, tuzlar ve pişirirseniz, pekâlâ yenir onlar*". Kral Tafur, "*Doğru söylüyorsunuz,*" dedi. *Otağdan ayrıldı, avenesini çağırdı, Toplandıklarında on bin kişiden çoktular. Türkler yüzüldü, bağırsakları çıkarıldı, etlerinden haşlama ve kebab yapıldı. Doyasıya yediler, amma ekmezsiz olarak. Bunu gören putperestler (Türkler?) pek korktular. Et kokusundan hep duvarlara dayandılar. Yirmi bin putperest, bu aveneyi seyretti; ağlamadık Türk kalmadı.*" İfadelerle haçlı vahşetine dikkat çekmeye çalışmıştır.⁶¹

II-Müttefik Müslüman Kuvvetlerin Haçlıları Kuşatması

Kürboğa, Antakya şehrinin önüne geldiğinde, şehrin büyük bir bölümü Haçlıların eline geçmiş ancak iç kalede Haçlılara karşı direnen Türkmen askerler hâlâ mevcuttu. Kürboğa, şehri kuşattıktan sonra beraberindeki emir Ahmet b. Mervan'ı komutan olarak direnişçilere

⁵⁶Maalouf, 51, 53-54.

⁵⁷ Hasan, V/298.

⁵⁸İbn Kesir, I/1862; Maalouf,55-56.

⁵⁹Kalanisi, 3; Mateos, 196-197; İbnü'l-Adîm, 91; Abu'l-Farac, II/340; İbnü'l-Esîr, IX/14;İbnKesîr, I/1863.;Kalânisi, öldürülen, esir ve köle edilenlerin sayılamayacak kadar çok olduğuna işaret etmiştir. Kalanisi, 3.

⁶⁰Mateos, 196-197; İbnü'l-Adîm, 91; Abu'l-Farac, II/340; İbnü'l-Esîr, IX/15;İbnKesîr, I/1863.

⁶¹ Erer,45-46.

yardım etmesi için şehrin iç kalesine gönderdi.⁶²Şehirde hâkimiyet sağlamaya çalışan Haçlılar, yiyeceklerin azlığından dolayı büyük bir sıkıntıyla yüz yüzediler.⁶³ Öyle ki cesetleri yer hale geldiler.⁶⁴ Bu sebeple perişan durumdaki Haçlılardan fırsatını bulanlar; Antakya'dan kaçarak şehrin limanı olan Süveydiye'de (Samandağ) yurtlarına dönmek üzere gemilere binenlerin yanı sıra Anadolu'ya kaçanlar mevcuttu. Bu durumu gören Kürboğa, Haçlıların kaçışına engel olup koşulsuz teslim olmaları için şehrin etrafına hendekler kazdırarak kuşatmayı daralttı.⁶⁵

Diğer yandan Haçlılar, İmparatorun ordusu ile gelip kendilerini kurtaracaklarını düşünüyorlardı. Ancak İmparator, güvendiği şahısların Antakya'nın Türklerin eline geçtiği haberini vermeleri üzerine, buraya yönelmekten vazgeçti.⁶⁶ Böylece içeride sıkışıp kalan Haçlılar, Pierre l'Ermite başkanlığında bir elçi heyetini Kürboğa'ya gönderdiler ve “*Kendilerini serbest bırakıp, sağ salim memleketlerine dönmelerini sağlamak koşuluyla Antakya'yı teslim edeceklerini*” bildirdiler.⁶⁷ Runciman, bir heyetin 27 Haziran'da Kürboğa'ya gönderildiğini; heyetin ise savaşın mübareze yani düello şeklinde cereyanı hususunda görüşüklerini, Kürboğa'nın da kayıtsız şartsız teslim olmalarında ısrar ettiğini ve elçilerin başarısızlığından dolayı savaşın kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir ki,⁶⁸ teklifle cevabın hiçbir şekilde uyum arz etmediği ortadadır. Muhtemelen Runciman, şartların zorluğu muvacehesinde olsa bile Haçlıların, kendilerine dokunulmadığı sürece şehri teslim edecekleri taleplerini onlara yakıştıramamaktadır ki, makul olmayan bir izahat yapmak zorunda kalmıştır.

İbnü'l Esir'in de ifade ettiği üzere bu sıkıntılı durumdan kurtulmak için teklif edilen aman talebine, Kürboğa'nın, “*Siz ancak kılıç zoruyla çıkarılacaksınız.*” diyerek karşılık vermesi⁶⁹ savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir. Urfalı Mateos, Haçlıların yeminli teminatla eman talep ettiklerini ancak Allah'ın onlara acıdığını, Resul Bedros'un (Pierre) o gece dindar Frank'a rüyada görünüp mızraktan bahsettiğini ve bu olayın da üç kez tekrar edilmiş olmasından dolayı onların bu aman talebinden vazgeçip savaşa karar verdiklerini kaydetmektedir.⁷⁰

Neticede hiçbir alternatiflerinin olmadığı ve bütün ümitlerinin tükendiği bir sırada, krallarının emrine itaat ettiği bir rahibin: “*Antakya'daki bir kilisede Hz. İsa'ya ait bir mızrak vardır. Fakat kilise muazzam bir binadır; eğer mızrağı bulursanız zafer kazanacaksınız, bulamazsanız, mutlaka helak olacaksınız*”⁷¹ ifadelerine ümit bağlayarak mızrağı aramaya

⁶²Runciman, I/182; Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*, 103.

⁶³ Urfalı Mateos ve Papaz Grigor, *Vekâyi-Nâme (952-1136) ve Grigor'un Zeyli (1136-1166)*, (Çev.:Hrant D. Andreasyan), TTK Basımevi (3. Baskı.), Ankara 2000, 196-197; I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 12; İbnü'l-Esir, IX/15.

⁶⁴Kalânîsî, 4.

⁶⁵Runciman, I/182-183; Demirkent, “Kürboğa”, *DİA*, XXVI/562-563; Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*, 103.

⁶⁶Runciman, 183-184.

⁶⁷ Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*, 104-105.

⁶⁸Runciman, I/189.

⁶⁹İbnü'l-Esir, IX/15.

⁷⁰Mateos, 196-197.

⁷¹İbnü'l-Esir, IX/15; İbnü'l-Esir, Mızrağın çıkarıldığı yere daha önce rahip tarafından konulduğu ve üzerinin kapatıldığını da kaydederek, mızrak olayının hakikatte bir düzmece olduğunu belirtmektedir.

koyuldular. Bu sırada beş gün oruç tutan Haçlılar, mukaddes olduğuna inandıkları mızrağı, Antakya'daki bahsi geçen kilisede bulunca kendilerine gelen güvenle harekete geçip⁷² zafiyet bakımından en aşağı derecede iken, kuvvet bakımından en yüksek derecedeki Müslümanlara saldırdılar.⁷³ İbnü'l Esir, Müslümanların kale kapısında durup çıkanı öldürme teklifine Kürboğa'nın olumsuz yanıt verdiğini ve tamamının dışarı çıkmasına kadar öldürülmelerini yasakladığını, tamamının çıkıp Müslümanlara saldırması sonucunda da Müslümanların bozguna uğrayıp kaçtığını kaydetmiştir.⁷⁴

Diğer taraftan kendilerine iyi davranılmadığı gerekçesiyle ayrılan Türk beyleri meydandan çekilerek Başkomutan Kürboğa'yı yalnız bırakmışlardır.⁷⁵ Emirlerin birbirlerine karşı olan bu düşmanca niyetleri ve Kürboğa'nın da kaleden çıkanlara da derhal müdahale edilmesi teklifine olumsuz yanıtı sebebiyle Müslümanlar büyük bir mağlubiyetle yüzleşmişlerdir.⁷⁶ İbnü'l-Adîm, bu ayrılığı üst çatıda Türkmen-Arap şeklinde verip daha sonra da Melik Rıdvan'ın etkisiyle Türkmenlerin kendi aralarında ayrılmasına dikkat çekmiştir.⁷⁷

Kalânîsî'nin, “Kılıçlar, cihat için kuşanmış, iman ve Müslümanların korunması için coşkuyla savaşmaya hazır olan mücahitler üzerine çekilmişti.”⁷⁸ İfadeleriyle övdüğü ancak savaşın seyri ve neticesi itibariyle, gerçekte bu övgüyü hak etmeyen müttefik ordunun dağılması sonucu, geri kalanların üzerine de saldırı yaparak kuşatmayı yaran Haçlılar, Kürboğa'nın kuvvetlerinin büyük bir kısmını kılıçtan geçirip, kalanlarının da geri çekilmesine sebep oldukları bir galibiyet elde ettiler. Haçlılar, hezimete uğrayan bu ordudan geriye kalan esirler ve ele geçirdikleri ganimetlerle Antakya şehrine geri döndüler.⁷⁹ Böylece Antakya, alındığında imparatora teslim edilecek ahbine rağmen Bohemond idaresindeki Haçlıların yerleşim yeri haline gelmiş oldu (28 Haziran 1098).⁸⁰

III-Müttefik Müslüman Kuvvetlerin mağlubiyeti üzerine yapılan değerlendirmeler

İbnü'l-Esîr, mağlubiyetin nedeni olarak; Kürboğa'nın yanındaki Müslümanlara çok kötü davranmasının emirleri kızdırdığını, emirlerin bu şartlara ancak kendisi sayesinde katlandıklarını zannederek onlara karşı gösterdiği kibirli davranışların emirleri gücendirdiğini, bu sebeple emirlerin savaş sırasında ona ihanet etmeyi akıllarına koyduklarını ve en kritik anda onu yalnız bırakıp perişan etmeğe karar verdiklerini, ileri sürmüştür.⁸¹

Maalouf, mağlubiyeti, Müslüman ordusunun türdeş bir askeri güç olmayıp çıkarları

⁷²Mateos, 196-197; I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 12; Abû'l-Farac, II/340; İbnü'l-Esîr, IX/15; Erer, 51-52.

⁷³ Azîmî, 37.

⁷⁴İbnü'l-Esîr, IX/16.

⁷⁵Mateos, 196-197; İbnü'l-Esîr, IX/15; Erer, 51-52.

⁷⁶Azîmî, 37; Runciman, I/190-191.

⁷⁷İbnü'l-Adîm, 92.

⁷⁸İbnKalânîsî, 4.

⁷⁹Mateos, 196-197; I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 13; İbnü'l-Esîr, IX/15; Erer, 51-52; Mateos, burada Kürboğa'nın kuvvetlerinden 300.000 kişinin öldüğünü ileri sürmüştür. (Mateos, 198.) Ancak bunun vakıya uygunluğu mümkün olmamakla birlikte Mateos'un ordu sayıları hususunda tutarsız ifadelerini daha önce bahsetmiştik.

⁸⁰Azîmî, 37; Mateos, 198; Abû'l-Farac, II/340; İbnKesîr, I/1862; Hitti, 875.

⁸¹İbnü'l-Esîr, IX/15.

çoğunlukla çelişen beyler arası bir koalisyon olmasına bağlamıştır. O, ayrıca bu değerlendirmesine şöyle delil sunmaktadır. Bu emirlerin arasında bulunan Dukak'ın, Kürboğa'nın galibiyet sonrası kendisini kurtarıcı ilan edeceği, yenilirse Suriye'nin Kürboğa belasından kurtulacağı; Haçlıların ise küçük bir bela olduğu düşüncesiyle emirler arasına fesat soktuğunu, neticede emirlerin desteklerini çekerek Kürboğa'yı Haçlılar önünde yalnız bıraktığını⁸² kaydetmiştir.

Anvarian Aghdam ise, Musul hâkimi Kürboğa'nın idaresi altındaki İslâm ordularının sayıca üstünlüklerine rağmen komutanlar arasında anlaşmazlıkların mevcudiyeti ve siyasî irade eksikliği nedeniyle ordunun savaş gücünün düştüğünü belirterek mağlubiyete neden ararken, Haçlıların elde ettiği bu zaferin önemini vurgulayıp hakkında Fransızca bir destan yazılmış olduğuna da dikkat çekmiştir.⁸³

Haçlılar karşısındaki bu mağlubiyeti, emirlerin ayrılışına bağlamak makul gibi gözükmele birlikte Emir Kürboğa'nın ordusunun kılıç dahi çekmeden takriben tamamının yok oluşunu kabul etmek zahiren mantıklı durmamaktadır. Ancak Haçlıları güçlü bir orduyla kuşatma altına almanın kibri –birçok Müslüman'ın Huneyn' de⁸⁴ düştüğü hatada olduğu gibi- Allah'ın yardımını unutturursa, kalplerin korkuyla dolması ve neticesinde de böyle bir mağlubiyeti tatmaları vaki'dir. Ayrıca dinî olarak Allah yolunda cihadın mahiyetini idrak edemeyip, siyaseten de birlik ve beraberliğin önemini kavrayamayan dolayısıyla Yüce Allah'ın: “Allah'a ve Rasûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin. Sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz elden gider. Bir de sabırlı olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”⁸⁵ Ayeti mucibince hareket etmeyen Antakya kuşatmasındaki bu müttefik Müslüman kuvvetler, açlık ve yokluk içinde kıvranan ancak tanrının yardımı ümit ederek meydana çıkan Haçlılara yenik düşmüşlerdir.⁸⁶

Bu mağlubiyet, Ali Sevim'in kaydettiği üzere Orta-Doğu İslam dünyası için telafisi güç bir kayıp olarak tarihe geçmekle birlikte,⁸⁷ gerek o savaşta gerekse ondan sonraki orta doğuda cereyan eden savaşlarda insan ve mal kayıplarının yanı sıra izzet ve şereflerin ayaklar altına alınmasına da neden olmuştur.

Yukarıda kaydettiğimiz kaynakların verilerini sahih kabul ettiğimizde; Haçlıların şehri terk edip memleketlerine gitmek üzere aman dilemelerine karşı hâkim konum, ne yazık ki gerekli dinî, siyasi ve insani tavrın gösterilmeyişi sonucu mahkûmiyete dönüşmüş ve bölgede Haçlıların hâkimiyet kurmalarının yolunu açmakla birlikte daha sonraki trajik olayların meydana gelmesine de olumsuz etkide bulunmuştur.

Neticede Kürboğa, nüfuz ve itibarı bir daha geri dönmek üzere kırılmış bir şekilde

⁸²Maalouf, 57-58.

⁸³Anvarian Aghdam (Çev. Gaye Yavuzcan), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, s.284 Cilt: XXVII, Sayı:1 Temmuz 2012, 281-288.

⁸⁴K.Kerim, *Tevbe Suresi 9/25.* ; Huneyn Savaşı ayrıntıları için bkz. Nûmani, Mevlânâ Şibli, *Sîretü'n-Nebi –Son Peygamber Hz. Muhammed -(Çev. Yusuf Karaca)*, İstanbul 2005. s. 329-333.

⁸⁵Enfal Sûresi,8/46.

⁸⁶Demirkent, “Kürboğa”, *DİA*, XXVI/562-563.

⁸⁷Sevim, *Selçuklu Devleti*,106.

ölümden kurtulmuş olan askerleriyle Musul'a dönerken⁸⁸ kurtarmaya yemin ettiği kent artık Haçlıların iyice yerleştiği bir mekân haline gelmiş ve bundan daha kötüsü ise, artık Suriye'de istilacıların ilerlemesini durduracak herhangi bir güç kalmamıştı.⁸⁹ Artık Haçlılar için bölgede hâkimiyetin yolu açılmış oluyordu.

Sonuç

Müslüman toplumların dini bütünlüğünü hilafet makamının sembolik konumuyla bir arada tutan Abbasi hilafeti, siyaseten gücünü kaybetmiş ancak Abbasi halifesini dini otoriter olarak gören, elinde siyasi ve askeri gücü bulunduran Selçuklu Türklerinin himayesinde siyasi varlığını sürdürmekteydi. Selçukluların güçlü hükümdarı Melikşah vefat edince, devletin veraset anlayışından dolayı şehzadeler arasında paylaşılması sebebiyle gerek Anadolu'da gerekse Güneydoğu Anadolu'da birçok beylikler ortaya çıkmış ve bu beylikler de birbirleriyle hâkimiyet mücadelesine girişmişlerdi.

Gerek Anadolu'daki gerek Suriye ve civarındaki emirlerin birbirleriyle yaptıkları bu mücadeleleri yakından takip eden ve bu topraklar üzerinde emelleri olanlar, buraya saldırının zamanın geldiğine hükmedince, dini, siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerin de halkta uyandırdığı hissiyatı iyi kullanacağına inandıkları Papalığı harekete geçirdiler. Papalığın "Kutsal toprakları kurtarma" sloganı neticesinde, Avrupa'daki bazı devletlerin liderleri ve komutanlarının, Haç'ın altında toplanıp bir araya gelerek oluşturdukları Haçlı kuvvetleriyle, 1096 yılında harekete geçerek Suriye toprakları üzerine yönelmişlerdir.

Haçlıların karadan yürüyen orduları, Bizans İmparatorunun da desteğiyle İstanbul üzerinden Anadolu'ya geçmiş ancak Anadolu'da bulunan Türk beylerinin dinî ve siyasi gayeyle oluşturdukları Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçaslan komutasındaki müttefik Müslüman ordusunun güçlü savunmasıyla karşılaştılar.

Müttefik Müslüman ordusunun mutlak galibiyet elde edemediği ancak büyük oranda yıpratmış Haçlıların bir kısmı, halkının büyük çoğunluğu Hıristiyan olan Urfa'da bir kontluk kurarken (1098), diğer kısmı da Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan Antakya'yı kuşatmıştı. Vali Yağısıyan'ın, Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk'tan ve bölgedeki diğer Müslüman beylerden yardım talep etmesi üzerine; Suriye bölgesi emirleri ittifak yaparak büyük bir ordu meydana getirmişlerdi. Ancak Antakya şehri, müttefik Müslüman kuvvetlerinin gelmesinden kısa bir süre önce Haçlıların eline geçmişti (1098).

Sevgi, şefkat ve merhamet dininin mensupları olduklarını iddia eden bu haçlı topluluğu, şehre girdikten sonra muharip- sivil ayrımı yapmaksızın karşılarına çıkan bütün Müslümanları erkek, kadın, çocuk demeden hunharca katletmişlerdi. Yaptıkları zulümlerle insanlığın ve vicdanın kaybolduğunu adeta ispata çalışan bu haçlı topluluğu, şehirde mutlak hâkimiyet kuramamanın yanı sıra birtakım sıkıntılarla da yüzleşince; kendilerini kuşatan müttefik Müslüman ordusu komutanına, kendilerine dokunulmaması şartıyla şehri terk edeceklerini teklif etmişlerdir. Ancak bu teklifin (Kürboğa, belki de yaptıkları zulümlerden intikam alma

⁸⁸Runciman, I/191.

⁸⁹Maalouf, 60.

düşüncesindeydi) iyi değerlendirilememesi, müttefik ordunun emirleri arasında siyasi ihtilafların oluşması, Başkomutan Kürboğa'nın siyasi ve askeri stratejik hatalarının yanı sıra fevri davranması, son olarak da Haçlılarla savaşmaması durumu, müttefik Müslüman ordusunun mağlup olmasına neden olmuştur.

Antakya'ya kadar gelip ancak değindiğimiz nedenlerden ötürü başarı gösteremeyen müttefik Müslüman kuvvetlerinin beldelerine dağılması, belki de dönmek üzere memleketlerine gitmeyi planlayan Haçlıların, Antakya'ya hâkim olmalarının ve bölgede hâkimiyet kurmalarının yolunu açmıştı. Diğer taraftan bu dağılma, daha sonraki -insan ve mal kayıplarının yanı sıra izzet ve şereflerin ayaklar altına alınması gibi- trajik olayların meydana gelmesine de olumsuz etkisinin yanı sıra Haçlıları durduracak bir güç kalmamasına da neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- “Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, (çev. : Ömer Rıza Doğrul), I-II, Ankara 1987.
- Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi* (Notlar: H. A. R. GIBB=Türkçeye Çev.:Vedii İlmen), İstanbul 2005
- Ağırakça, Ahmed, “İhşidiler”, *DİA*, İstanbul 2000, XXI/551.
- Alptekin, Coşkun, “Artuklular”, *DİA*, İstanbul 1991, III/416.
- _____; “Belek b. Behram”, *DİA*, İstanbul 1992, V/402.
- Altan, Ebru, “Yağışyan”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII/177-179.
- Anvarian Aghdam (Çev. Gaye Yavuzcan), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, s.284 Cilt: XXVII, Sayı:1 Temmuz 2012, 281-288.
- Apak, Âdem, *İslam Tarihi: Emeviler Dönemi*, İstanbul 2016.
- Azîmî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali (H.483/1090-91—571/1175?), *Azîmî Tarihi-Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler* (H.430-538/1038-1144), (Çev: Ali Sevim), Ankara 2006.
- Belâzürî, Ahmedb.Yahya (ö. 279/892), *Fütûhü'l-Büldân* (Tahkik: Rıdvân Muhammed Rıdvân), Mısır, 1350/1932 (Selahaddîn el-Müneccid neşrinden Türkçeye çev.: Mustafa Fayda), Ankara 1987.
- Bezer, Gülay Öğün, “Zengiler”, *DİA*, İstanbul, XXXIV/268.
- Canan İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Sitte*, (Akçağ Yay.) İstanbul Ts. V/412.
- Cheyne, Jean –Claude, *Bizans Tarihi* (Çev: İsmail Yerguz), Ankara 2008.
- Christopher Knight, Alan Butler, Hz. Süleyman'ın Güç Sımsarları, (Çev. Zeynep Esin), İstanbul 2010.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.
- _____; “Bizans”, *DİA*, İstanbul 1992, VI/230-244.
- _____; “Kürboğa”, *DİA*, Ankara 2002, XXVI/562-563.

- Diehl, Charles, *Bizans İmparatorluğu Tarihi* (çev.: A. Göke Bozkurt), İstanbul 2006.
- Erer, Raşid, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, (2. Basım), Bilgi Yayınevi, Byy. 1993.
- Gögebakan, Gökür, “Malatya”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII/469.
- Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdillâh Yâkût (ö. 626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, (Tahkik: Ferdinand Wüstenfeld), I-V, Beyrut 1977.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Çev.: Mehmet Yazgan), İstanbul 2004.
- Hasan, İbrahim Hasan, *Siyâsi, Dinî, Kültürel ve İctimâî İslâm Tarihi* (çev. İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş), I-XI, İstanbul 1985-1986.
- Hitti, Philip K., *İslâm Tarihi* (çev.: Salih Tuğ), I-IV, İstanbul 1989.
- İbnü'l-Adîm, Kemâlüddîn, (1192-1262), *Zübde'tü'l-Halebmin Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-552/1055-1127)*, (Seçme, Tercüme ve değerlendirme: Ali Sevim), Ankara 2014.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Esir (ö. 630/1232), *el-Kâmil fi't-Târîh*, (Tahkik: Ebü'l-Fidâ Abdullâh Kâdi), I-XI, Beyrut 1407/1987.
- _____ : *El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi*, Bahar Yayınları.
- İbn Kalânîsî, Ebü'Ya'la Hamza İbn Esad et-Tamîmî (1073-1160), *Zeyl-i Târih-i Dımaşk (Şam Tarihi Zeyl-I.II. Haçlı Seferleri Dönemi)*, (Çev. Onur Özatağ), İstanbul 2015.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâlmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn Ömer b. Kesîr (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Tahkik: Hasan Abdul-Mennân), I-II, Lübnan, 2004.
- Karaarslan, Nasuhi Ünal, “Hamdâniler”, *DİA*, İstanbul 1997, XV/446.
- Maalouf, Amin, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1998.
- Nûmani, Mevlânâ Şibli, *Sîretü'n-Nebi –Son Peygamber Hz. Muhammed –*(Çev. Yusuf Karaca), İstanbul 2005.
- Oğuzoğlu, Yusuf, “Hasankeyf”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI/365.
- Ostrogorsky, George, *Bizans Devleti Tarihi*, (çev.: Fikret Işıltan), (TTK Yay.), Ankara 2011.
- Özaydın, Abdülkerim, “Dânişmendliler”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII/471.
- Özkuyumcu, Nadir, “Tolunoğulları”, *DİA*, İstanbul 2012, XLI/233-236.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi* (çev.: Fikret Işıltan), TTK Basımevi (2. Baskı), Ankara 1989.
- Sahillioğlu, Halil, “Antakya”, *DİA*, İstanbul, 1991. III/228.
- Sevim, Ali, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1989.
- _____ ; *Anadolu'nun Fethi-Selçuklular Dönemi*, Ankara 2014.
- _____ ; “İlgazî”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII/89.
- Sümer, Faruk, “Selçuklular”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI/380.
- Strf.ck., “Antakya”, *İA (MEB)*, I/456.
- Şeşen, Ramazan, “Harran”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI/238.
- Tomar, Cengiz, “Nümeyr b. Âmir”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII/302.

Urfalı Mateos ve Papaz Grigor, *Vekâyi-Nâme (952-1136) ve Grigor'un Zeyli (1136-1166)*, (Çev.:Hrant D. Andreasyan), TTK Basımevi (3. Baskı.), Ankara 2000.

[https://tr.wikipedia.org/Türkiye Kürtleri](https://tr.wikipedia.org/Türkiye_Kürtleri),

http://www.wikiwand.com/tr/Seleukos_İmparatorluğu (07/05/2017)

http://www.wikiwand.com/tr/Gnaeus_Pompeius_Magnus (07/05/2017)

<https://www.frmartuklu.org/konu/partlar-arşaklılar-Medeniyeti..31182/> (07/05/2017)